

20.yy. Faşizminin Tarihsel Dayanağı: İspanya'dan Örnekler

Belgin Sena Akçay Akdoğan¹

ÖZ

21. yüzyılda sıklıkla kullandığımız birçok kavramı modernitenin getirisi olarak sunmak tarihi moderniteyle birlikte başlatmak anlamına gelmektedir. Oysa ki tarih ilerlemeci bir bilimdir ve modern dönem de geçmiş tecrübeler ile açıklanabilir durumdadır. Yapılan çalışmada 20. yüzyıl İspanya'sında yaşanan milliyetçilik ve faşizm krizinin köklerinin hem yarımadanın çokkültürlü yapısına hem de bu yapının oluşturduğu derin ayrılıklara dayandığı görülmektedir. O nedenle bu ayrılıkları anlayabilmenin yolu İber Yarımadası ve İspanyol tarihini incelemekten geçmektedir. Ferdinand ve Isabella evliliği dönemi ve sömürgelerdeki ilkel olarak tabir edilebilecek ayrımcılık izleri 20. yüzyıl İspanya'sının sıfır noktasını oluşturmaktadır. Ayrıca, her ne kadar ortaçağ boyunca saf kan yasaları ile kana dayalı dini bir ırkçılık biçimi yaygın olsa da İspanya'nın sahip olduğu kozmopolit kültürün İspanyolları biyolojik ırkçılıktan ziyade kültürel ırkçılığa yönelttiği, bu noktada da asimilasyon politikalarının devreye girdiği görülmektedir. Çalışmanın temel amacını 20. yüzyılda meydana gelen İspanya faşist rejiminin oluşmasında ve yaşananlarda İspanyol geçmişinin bir bağlantısı olup olmadığı sorusu oluşturmaktadır. Bu amaç çerçevesinde çalışmada tarihsel tarama ve karşılaştırmalı tarih yöntemi kullanılarak İspanyol toplumunun geçmiş tecrübelerinin dünü etkileyip etkilemediği üzerinde durulacaktır. Bu amaçla birincil el kaynak olarak feran, destan, kronik, gazete ve propaganda afişi kullanılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Milliyetçilik, Faşizm, İspanya, Franco, Limpieza de Sangre, Konverso

Historical Foundations of 20th Century Fascism: Examples from Spain

ABSTRACT

In the 21st century, attributing many commonly used concepts to the outcome of modernity implies initiating history with modernity. However, history is a progressive science, and the modern era can be explained in light of past experiences. The study reveals that the roots of the nationalism and fascism crisis in 20th-century Spain are based on both the multicultural structure of the peninsula and the deep divisions it has created. Therefore, understanding these divisions requires examining the Iberian Peninsula and Spanish history. The period of the marriage of Ferdinand and Isabella and traces of primitive discrimination in the colonies formed the starting point for 20th-century Spain. Although a form of race-based religious racism with pure blood laws was prevalent throughout the Middle Ages, Spain's cosmopolitan culture directed the Spaniards towards cultural racism rather than biological racism, leading to the implementation of assimilation policies. The main goal of the study is to explore whether there is a connection between the formation of the fascist regime in 20th-century Spain and the Spanish past. In this context, the study will focus on whether the past experiences of Spanish society have influenced 20th-century, using a historical review and comparative history method. For this purpose, primary sources such as edict, epic, chronicle, newspaper, and propaganda poster will be used.

Key Words: Nationalism, Facism, Spain, Franco, Limpieza de Sangre, Converso

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Tarih ve Medeniyet Araştırmaları, belginsenakcay@gmail.com, ORCID: 0009-0005-6561-4219

Giriş

Hobsbawm'a göre milletleri ortaya çıkaran devlet ve milliyetçilik olmakla birlikte, milletleri oluşturmak için ya var olan kültürden bir millet oluşturulmuş ya da halihazırda olan kültür imha edilip yeni bir millet oluşturulmuştur (Hobsbawm, 2020: 25). Bu şekilde kamusal alanda elde ettiği haklarla görünür olmaya başlayan yeni kitleyi kontrol etmek de mümkün hale gelmiştir (Smith, 2017: 17). Bu noktada Gellner da Hobsbawm'a benzer bir şekilde ulusun bir ulusçuluk ürünü olduğunu ve bu ürünün eskiyi canlandırarak ya da dönüştürerek ortaya çıktığını söylemiştir (Gellner, 1992: 105-106). Anderson, ulusu hayal edilmiş bir cemaate benzetmiş ve bu cemaatin hem egemen hem de hayali olduğundan bahsetmiştir (Anderson, 1995: 20). Egemendir çünkü köklerini Aydınlanma ve Fransız Devrimi'ne dayandırmıştır; hayalidir çünkü birbirlerini tanımayan insanlardan oluşmuştur ve tüm aksiliklere rağmen birbirlerini tanımayan bu insanların beraber hareket edeceği öngörülmüştür (Anderson, 1995: 21-22). Ernest Renan ise hem millet ve ırk mefhumlarının farklılığına ve ulusların modernitenin bir getirisi olduğuna dikkat çekmiş hem de bir ulusun ulus olmasının ön koşulunu yurttaşların ortak olarak pek çok şeye sahip olmaları ve aynı şekilde pek çok şeyi unutmaları olarak açıklamıştır (Renan, 2016: 34-38). Birçok isim gibi Elli Kedourie de millet ve milliyetçilikten 19. yüzyılda ortaya çıkan ve Aydınlanma düşüncesinden beslenen 'Avrupalı' bir doktrin olarak bahsetmiştir (Kedourie, 1971: 1-2). Genel olarak millet ve milliyetçilik modernitenin getirdiği bir kavram olarak ön kabul görek 18. yüzyıl öncesinin millet kavramına etkisinin olmadığına inanılmış ve milletin toplumsal kontrolü sağlamak için icat edildiği ya da toplumsal kontrolü sağlamak için milletin şekillendirildiği düşünülmüştür (Smith, 2017: 30-36).

20. yüzyıldaki literatür çoğunlukla ulusların modern gelişmeler ışığında ortaya çıkan bir olgu olduğundan ve modern öncesi dönemlerde milliyetçilik izlerine rastlanamayacağından; rastlansa bile bunun tesadüften ibaret olduğundan bahsetmektedir (Smith, 2002: 30). Geary, Anderson'un eski geleneklerin birtakım seçkinler vasıtasıyla icat edildiği söylemini kısmen haklı bulsa da modern ulusların geçmişte ulus gibi var olmadıkları, ulus özellikleri göstermedikleri anlayışını reddetmektedir (Geary, 2017: 7). Hans Kohn ise milliyetçiliği bireyin tam sadakatini ulus devlete sunması olarak tanımlamakla birlikte ona göre bireylerin tam sadakatini devlete sunması oldukça yeni bir şeydir (Kohn, 1965: 9). Bu tam sadakat ve bağlılığın birey tarafından gösterilmesinin dayanağı hususunda araştırmacılar 18. yüzyılın getirdiği sanayileşmeye, devrimlere, icat edilen geleneklere ve daha birçok şeye işaret etse de geçmişin sembollerini görmezden gelmek bireylerin nasıl bir arada milli olarak tanımlamanın mümkün olduğu bir duyguyla yaşamaya istekli olduğunu gözden kaçırmaya sebep olmaktadır. Artan refah düzeyi ve modernleşmenin ideoloji ve milli toplulukların oluşmasında önemli bir yere sahip olduğu kabul edilmiş olsa bile Smith'in de dediği gibi bu araştırmacılara, hangi ideolojinin ya da nasıl bir kimlik anlayışının ortaya çıkacağını göstermekte yetersiz kalmaktadır; bunun için etno-sembolistlerin yaptığı gibi milletleri oluşturan tözleri incelemek gerekmektedir (Smith, 2017: 29-39). Milletleri modernitenin sağladığı şartlarda seçkinler eliyle oluşturulmuş bir olgudan ziyade belirli mitler eşliğinde harmanlanan uzun soluklu bir paradigma olarak değerlendirmek daha doğru olacaktır (Smith, 2017: 46). Bir bakıma milletlerin oluşumunda kolektif hafızanın da etkili olabileceğini göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Milliyetçilik ile sıklıkla ilişkilendirilen faşizme ve faşizm milliyetçilik ikilisinden doğan üstünlük ve 'biz' duygularının sebep olduğu ırkçılığa da değinmek gerekmektedir. Paxton, faşizmi geleneksek elitlerle problemlili fakat sıkı bir iş birliğinde olan ve milliyetçi militanların oluşturduğu bir taban partisiyle anti demokratik eğilimlerle hareket ederek iç temizliği hedefleyen bir davranış biçimi olarak tanımlamaktadır (Paxton, 2004: 219). Kevin Passmore faşizm ve milliyetçilik ilişkisini açıklarken milliyetçiliğin ordu ve lider kültürleriyle olan sıkı bağına değinmekte ve bu yüzden de faşistlerin milleti en iyi temsil eden şeyin asker ve kutsanmış bir lider olduğunu düşündüklerini söylemektedir (Passmore, 2002: 23-24). Payne ise faşizmi yeniden doğuş hedefli aşırı milliyetçilik olarak tanımlamakla birlikte faşist hareketlerin belirli dini gruplarla kurtarıcı misyon çerçevesinde sivil din oluşturabilmek için iş birliği içinde olduğunu

belirtmektedir (Payne, 2004: 5-9). George Fredrickson, ırkçılığın farklılığı gözlemleyip kategorilendirme ihtiyacı güden bir zihnin ürünü olduğunu ve bu farklılığın öteki üzerinde güç kullanmayı meşrulaştırdığını ifade etmektedir (Fredrickson, 2002: 9). Radikal ırkçılık, ırkın biyolojik olarak belirlendiğini savunurken asimilasyona izin vermemektedir fakat saf ırkı tanımlamanın zor olduğu toplumlarda ırkçılık kendine gelişmek için kültürel bir saha bulmaktadır ve kişinin konuştuğu dille birlikte inandığı din, o ulusa ait olabilmenin anahtarı olmaktadır (Passmore, 2002: 108-109). Passmore, kültürel ırkçılığın uygulandığı yerlerde eğer çoğunluğun kabul ettiği değerlere sahip olunmazsa veya bu değerler kabul edilmezse egemen halk ile aynı haklara sahip olunamayacağını vurgulamaktadır (Passmore, 2002: 109).

Çalışmanın özünü kolektif hafızanın barındırdığı mitler, semboller, gelenekler veya tanık olmuşlukların İspanya faşist rejimini ortaya çıkarmakta bir etkisinin olup olmadığı sorusu oluşturmaktadır. Bu bağlamda 20. yüzyılda İspanya'da yaşanan faşizm krizi ile İspanyol milletinin geçmiş tecrübeleri ile arasında bir bağ olup olmadığı açıklanmaya çalışılacaktır. Çalışma, İspanya örneklemini üzerinden yürütülecektir. Çalışmada İber Yarımadası'ndaki İspanyolların geçmişlerindeki millet köklerinin Franco rejiminin temeline katkı sağlayıp sağlamadığına ışık tutabilmek adına tarihsel tarama ve karşılaştırmalı tarih yöntemine başvurulacaktır. Birincil el kaynak olarak Cid Destanı'ndan, Elhamra Kararnamesi'nden, VI. Alexander tarafından yayınlanan Inter Caetera Fermanı'ndan, sömürge dönemi kroniğinden, Franco dönemine ait afişlerden ve gazetelerden yararlanılacaktır. Türkiye'de var olan tarih literatüründe dününden öncesiyle ilişkisini arayan, kanıtlayan ve bunu etnisite ya da ülkeler üzerinden gerçekleştiren çok az sayıda çalışma mevcuttur. İşbu çalışma hem Türkiye'de halihazırda var olan millet ve ırk araştırmalarının nadirliğinden doğan boşluğun giderilmesine hem de bu araştırmayı tarihsel süreç içinde vererek literatüre farklı bir bakışla katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Tarih biliminin dünden öncesindeki verileri kullanarak dünü aydınlatmaya, dünün verilerini kullanarak ise bugünü aydınlatmaya hizmet ettiği düşünülmektedir. Çalışma ile birlikte icat edilmiş olarak düşünülen millet kavramının aslında daha eski bir tarihe sahip olup olmadığı netleştirilmeye, ortaya çıkan "biz" olma duygusunun getirdiği çatışmalar Franco dönemi ile birlikte izah edilmeye çalışılacaktır. Son olarak birçok çalışmada karşılaşıldığı gibi bu çalışmada da belli başlı sınırlılıklarla karşılaşmıştır. Bunlar; konuyla ilgili çalışmaların azlığı, bazı birinci el kaynaklara erişememe ya da erişilen kaynakların çevirisinin yapılmaması nedeniyle kullanılamaması, objektif bir tutumla yaklaşılmaya çalışılsa da örneklem ülkeye duyulan yabancılık, önyargı veyahut hassasiyettir.

Ortaçağ'da İber Yarımadası ve İlk Öteki

20. yüzyıl İspanya'sının milliyetçi ve faşist hareketlerinin geçmiş ile bir bağlantısı olup olmadığını inceleyebilmenin yolu ilk olarak İber Yarımadası'nın tarihine bakmaktan geçmektedir. Oldukça farklı yapıların bulunduğu ve uzun süreli işgalleri barındıran bir bölge durumundadır: Fenikeliler, Yunanlılar, Romalılar, Vizigotlar, Müslümanlar... Batısı İspanyol sömürgeciliği için bir pencere görevi görürken güneyinde Müslümanlar, merkezinde ve kuzeyinde ise bir dizi krallıktan oluşan Hristiyan nüfusunu barındırmıştır (Kamen, 2014: 1). Erken dönemlerden itibaren Müslümanlar, Hristiyanlar ve Yahudilerin birlikte yaşadığı görülmektedir. İspanya'da üç büyük dinin inananlarının bir arada yaşaması Kamen'in deyiimiyle radikal ve fanatik dindarların egemenliğinde bir topluluk olarak düşünülse de bölgenin kozmopolitan özellikleri, birbirinden farklı özelliklere sahip insanların bir arada yaşamasına, birlikte eğlence ve törenlere katılmasına, sosyal yardımlaşmada bulunmasına ve hatta evlilik ilişkileri kurmasına olanak tanımış olduğunu belirletmek gereklidir (Kamen, 2014: 5-6).

İspanyollar tarafından barbarca bir istila olarak tanımlanmayan Vizigot istilası döneminde oluşturulan İspanya'nın Hispana ismi verilen kilise hukuku uzun süre takip edilmiş ve Vizigot kilisesi bir bakıma Hristiyan monarşi ideali sunmuştur (Payne, 2011: 47). Vizigotlar, İspanya milli kimliğinin inşa sürecinde bulunmakla birlikte askeri aristokrasi şekilleri de 19. yüzyıla kadar

İspanya’da egemen kalmıştır (Payne, 2011, s. 49). Vizigotların İspanya’ya hakim olmaları barbar bir işgal hareketi olarak değerlendirilmemiş, aksine Leon Polikov’un İsador’dan aktardığına göre fetheden ve fethedilen arasında akrabalık kurulmaya çalışılmıştır (Poliakov, 2011: 21-22). Vizigotların Müslümanlar tarafından yenilmesiyle birlikte hem İspanya yeni bir ötekiyle tanışmış hem de Granada’nın ele geçirilmesiyle son bulacak yeniden fetih hareketi başlamıştır (Kılıç, 2016: 87). Smith, milliyetçiliklerin çatışma yoluyla ayrıştıklarından ve bu çatışmanın din eksenli de olabileceğinden bahsetmekte; bu yorum, İspanya’nın Reconquista adı verilen yeniden fetih hareketi ile şekillenmesine ışık tutmaktadır (Smith, 2017: 51). Bu noktada İspanyolların kahramanlık destanı olan El Cid Destanı’ndan ve destanda da ismi geçen kral VI. Alfonso’dan da bahsetmek gerekmektedir. Destan Kastilyalı Mio Cid’in Kral Alfonso’nun düşmanları olan Araplarla iyi ilişkiler kurduğu için sürgün edildiğini, Arapların ellerinde olan kaleleri fethettikten sonra kral tarafından affedildiğini, çoğunlukla da Reconquista hareketi çerçevesinde Cid’in kahramanlıklarını anlatmaktadır. Yine de Kamen’in de belirttiği gibi iki din arasındaki çatışmaların her zaman dinsel kaynaklı olmadığını, toprak anlaşmazlıklarından dahi yaşanmış olma ihtimalini de göz önünde bulundurmak gerekmektedir (Kamen, 2014: 2). Destan, ilkel milli bağların varlığını ve aynı şekilde ilkel ırkçılık göstergelerinin olup olmadığını tespit etmek için incelendiğinde Cid’in kendisini kovan krala büyük bir sadakat ile bağlı ve vatanına dönebilme çabası içinde olduğu görülmektedir. Kral Alfonso ile karşılaşma ve Cid’in bağışlanma sahnesinde; “Ellerini dizlerinin üstüne koyarak çöktü ve dişlerinin arasına bir ot alıp hissettiği büyük sevinçle gözyaşları dökerek efendisi Alfonso’ya hürmet etti” (Anonim, 1879: 93) denilmektedir. Ion Collas, bu sahnenin sembolik bir yönü olduğunu, krala duyduğu sadakati bir kenara koyarsak Cid’in İspanya toprağıyla direkt olarak temasının ve aynı şekilde otu dişlerinin arasına almasının İspanya ile bütünleşme hissi uyandırdığından bahsetmektedir (Collas, 1993: 180-181). Kullanılan İngilizce basımda görülmesi de John Armstrong, Kastilyalı Cid’in camileri kapatıp tahrip ettiğini ifade etmektedir (Armstrong, 1982: 74). Bununla birlikte Müslüman hakimiyeti altında yaşayan Hristiyanların Mozarap mimarisinin yerine Gotik mimariyi benimsediklerini belirtmektedir (Armstrong, 1982: 74). Payne, İslami fikirlerin İspanya mitini etkileyerek kanın saflığının gündeme gelmesine sebep olduğunu iddia etse de *limpieza de sangre* uygulamalarının ortaya çıkmasını salt İslami fikirler etkisiyle başlamış gibi göstermek yanıltıcı olacaktır (Armstrong, 1982: 74).

Yahudilere Karşı Biz Duygusu ve *Limpezia de Sangre*

14. yüzyıl dolaylarında yaşanan para ekonomisine geçiş ve veba salgınıyla beraber İspanya’nın birçok bölgesinde Yahudilerin finans alanından kovulması için dilekçeler verilmesine karşı kralların Yahudi varlığını koruyucu bir politika takip ettikleri görülürken bu politika, II. Enrique’nin anti Yahudi davalara izin vermesiyle değişerek antisemitik hareketlerin alevlenmesine ve nihayetinde 1391 olaylarına yol açmıştır (Torres, 2012: 15). 1391 pogromu Yahudilerin devlet tarafından zorla ya da sürgünden kaçınmak için zorunlu gönüllü olarak Hristiyanlığa geçmelerine endişesiyle yüz yüze getirmiştir (Correa Secall, 2017: 18-19). 15. yüzyıla gelindiğinde Ferdinand ve Isabella, İspanya tahtına geçerek hem İspanya birliğini sağlamışlar hem de 1478 yılında İspanyol Engizisyonunun kurulmasına önyak olarak farklılıkların tolere edilebildiği toplum yapısını değiştirmeye başlamışlardır (Kamen, 2014: 12). Bununla birlikte Kamen, monarkların kişisel olarak antisemitik görüşlerinin olmadığını, Isabella’nın topraklarında bulunan Yahudilerin koruma görevini üstlendiğini işaret etmekle beraber toplumsal gerilimler sonucu İspanyol Engizisyonunun oluştuğunu belirtmektedir (Kamen, 2014: 21-22). Isabella her ne kadar Yahudilerin koruyuculuğunu üstlenmiş olsa ve İspanya topraklarında yaşayan Müslümanlara nazaran Yahudilere daha fazla tolerans gösterilmiş olsa da özellikle Hristiyan elitlerin Yahudilerle yaşadıkları çıkar çatışmaları ve Yahudilerin yerelde kabul görmemesi gibi bazı faktörler Yahudi sürgününü gündeme getirmiştir (Kamen, 2014: 22-24). Monarşi bu duruma Granada ile mücadelede Yahudilerin finansman konumunda

olması nedeniyle soğuk bir tavır takınsa da 1492 yılında Granada'nın İspanyol topraklarına alınması ve Reconquista faaliyetlerinin son aşamasının tamamlanmasıyla 31 Mart 1492'de Elhamra Kararnamesi yayınlanarak Kastilya ve Aregon'daki Yahudilerin Hristiyanlığı kabul etmeleri ya da ülkeden ayrılmaları istenmiştir (Kamen, 2014: 24). Elhamra Kararnamesi'nden anlaşıldığı kadarıyla Yahudiler ve Hristiyanların yakın ilişkiler kurulmasından bazı 'kötü' Hristiyanların Yahudiliği kabul etmesi nedeniyle rahatsız olunmuş ve Yahudilerin geri dönmek üzere sınır dışı edilmesi istenmiştir (Alhambra Decree, t.y.). Kararnamede uzun bir şekilde Yahudilerin hangi özellikleriyle 'kutsal' Katolik inancına tehdit oluşturduğundan bahsedilmektedir. Bu bir bakıma sen fikrinin ben fikrinden daha eski olduğunu da gündeme getirmektedir. 1492'de Yahudilerin keskin bir şekilde göç etmeye ya da din değiştirmeye zorlanması ve bunun akabinde yaşadıkları sıkıntılar aslında kültürel holokostun sıfır noktası olarak görülmektedir (Kamen, 2014: 32).

1391 ve 1492 olayları neticesinde dini aidiyetlerinin dışlanmaya sebebiyet vermesiyle pek çok Yahudi Katolik Hristiyanlığa yönelmiş ve bu durum Marrano olarak adlandırılan yeni grubun yasal tanımını zorunlu hale getirerek Yahudi kimliklerinin tespiti hususunda kan bağının devreye girmesine sebep olmuştur (Torres, 2012: 15). Müslümanların da Hristiyanlaştırılmasıyla Morisko ismi verilen bir sınıf oluşturulmuş ve saf kan kavramı genişletilerek konversolara uygulanan kandaki kirliliğinin nesillerce aktarılabilmesine olan inanç ve ayrımcılık sisteminde Moriskolar da yer bulmuştur (Torres, 2012: 22-23). Özellikle 1391 yılındaki kitlesel dönüşümle oluşan konverso sınıfı eski dinlerinden kopmamakla, ökaristik olarak bilinen ekme ve şarap ayinini ve Mesih reddetmekle suçlanarak Hristiyan dinini kirlittikleri düşünülmüştür (Eytan, 2021: 267). 1492 yılı itibarıyla dini bütünlüğünü sağlayan İspanya, Marrano ve Moriskolardan oluşan dönmeler grubunu yeni Hristiyanlar olarak tanımlayarak limpezia de sangre uygulamaları ile konversolar hiyerarşi piramidinin en altına itilmiştir. (Poliakov, 2011: 174-175) Leon Poliakov bu noktada temizlenmeyi ifade eden vaftiz dogması görmezden gelinerek Hristiyanlığa yönelen Yahudi ya da Müslümanların, atalarının işledikleri günahları taşıdıklarına, lekeli olduklarına, saf olan kanı kirlittiklerine inanılan kurumsal bir dini ırkçılık biçiminin gelişmeye başladığını ve İspanyol Engizisyonun da aslında inancın saflığına duyulan bu kaygıdan ötürü kurulduğunu ifade etmektedir (Poliakov, 2011: 23-175). Hristiyanlığa devşirme sürecinin 14. yüzyıl dolaylarında şiddet ile gerçekleştiği, yeni Hristiyanların ve hatta onların torunlarının dahi konverso olarak anıldığı bilinmekle beraber özellikle Yahudiler için kullanılan Marrano isimlendirmesinin 'domuz' ve 'lanetlenmiş' anlamlarına geldiği, aşağılayıcı isimlendirmelerin yapıldığı ve antisemitik davranışlarda bulunulduğu görülmektedir. (Kamen, 2014: 16; Jacobs & Kayserling, t.y.). Din değiştirmenin şiddet ve baskı ortamında gerçekleşmesi, dönüsenlerin ne kadar dönüştüğü sorusuyla birlikte İspanyol toplumunda soyu eski dinine kadar götürebilen Yeni Hristiyan ve Eski Hristiyan ayrımını gündeme getirmekle birlikte yeni Hristiyanların da topluma entegrasyonunun engellenmesine sebep olmuştur (Melammed, 2004: 17-19). David Nirenberg'in deyiimiyle yeni Hristiyanlarla birlikte toplumda var olan sınırlar ve sınıflar da dönüşmüş ve saf kan doktrini ile Hristiyan kanı Müslüman ya da Yahudi kanından üstte konumlandırılmıştır (Nirenberg, 2007: 75). Ayrıca zamanla yeni Hristiyanların eski Hristiyanlardan gözle görünür biçimde ayırt edilememesi saf kan uygulamasının hukuki boyutu olan soyağaçlarının hayata geçmesine neden olmuş ve böylece kanın ve soyluluğun tespiti sağlanmıştır (Martinez, 2008: 63).

Yeniden fetih hareketinin sonucunda Smith'in din eksenli çatışmalara işaret ettiği olay kanın saflığına dair oluşturulan yasalarda görülmektedir. Limpieza de sangre uygulamaları ile İspanyol toplumunda derin bir din eksenli etnik ayrımcılık oluşturulmuştur. Kanon hukuku tarafından sapkınlar vaftiz edilen ancak Hristiyanlığın temel prensiplerini reddeden ya da reddetmese bile temel kaideleri uygulamayan lekeli kişiler olarak tanımlanmış ve bu lekeli kişiler ve torunları kilise görevlerinden uzaklaştırılmıştır (Martinez, 2008: 47). Bu yasalarla birlikte konversolar sadece kilise görevlerinden uzaklaştırılmakla kalmamış, devlet içinde görevlerden de uzaklaştırılmaya çalışılmıştır (Poole, 1999: 363). Böyle saf kan yasaları Katolik krallarca

uygulanan vahşi asimilasyonu ifade eder bir şekilde bürünmüştür. (akt. Goode, 2009: 24). Cecil Roth'un da belirttiği gibi İspanya'da popüler hale gelmiş aşırılıklarla mücadele kendine hukuki zeminde bir yer bulmuş, İspanyol Engizisyonu aşırılıkları ve sapkınlıkları ortadan kaldırmak için kurulmuş ve bu hedef doğrultusunda eski dinlerinin izlerini taşıyan sahte Hristiyanlar olarak düşünülen konversolara yönelmiştir (Roth, 1940: 243). Öyle anlaşılıyor ki ortaçağ İspanya'sının ilk ayrılıkçı hareketleri din eksenli gerçekleşmiştir.

Efsaneler Boyutunda Ayrılıkçı Hareketler

Bu dönem hakkında bahsedilmesi gereken önemli bir nokta Yahudilere dair üretilen efsanelerdir. 1215 tarihinde gerçekleşen IV. Latran Konsili'nde kutsal ekmeğe ve şarap ayini kabul edilerek ekmeğe İsa'nın bedeni, şarap ise kanı olarak tahayyül edilmiş ve özellikle Yahudiler olmak üzere tüm yeni Hristiyanların bu kutsal ayine bir hakaret içinde olduğuna inanılmış, Yahudilerin kutsal ekmeği çaldıklarına dair efsaneler ortaçağ boyunca tüm Avrupa kıtasında yayılmıştır (Eytan, 2021: 270-272; Roth, 2003: 332). İspanyol Katolik rahip olan Alonso de Espina, Yahudilerin soyunu Adem'in hayvanlarla ve Lilith ile birleşmesine bağlayarak, yani şeytanın ya da domuzların soyundan geldiğini söyleyerek Yahudileri aşağılamış hem de Yahudileri kuyuları zehirlemek, Hristiyanların emeklerini kendilerinin olarak sahiplenmek ya da Yahudilerin Hristiyan çocuklarını öldürdüğünü iddia ederek Yahudi karşıtı nefreti körüklemiş ve Yahudilerin yakılmalarını talep etmiştir (akt. Nirenberg, 2007: 82; Gottheil, Kayserling & Jacobs, t.y ; Singer & Kayserling, t.y.). Yahudilere karşı bu öfkenin sebebini İsa'nın çarımığa gerilmesindeki Yahudilerin katkı payları olarak açıklamak da mümkündür. Netenyahu'nun aktardığına göre Yahudiler İsa'yı öldürerek lanetlenmişlerdir; kanları torunlarına dahi geçebilecek bir hastalıkla lekelenmiş ve yaşadıkları ızdırap ve acıdan ancak her sene bir Hristiyan'ı kurban ederek kurtulabileceklerine inanılmıştır (akt. Netanyahu, 1995: 822-823). Ayrıca kan iftirası olarak çevirmenin mümkün olduğu blood libel efsaneleri de 21. yüzyıla kadar yazılı ve sözlü olarak dolaşımında kalmıştır. Efsanelerin ortak noktası Hristiyanlar için Yahudilerin Mesih katilleri olarak görülmesidir (Bronner, 2007: 384). Kutsal çocuk efsanesi olarak bilinen El Santo Niño de La Guardia ya da Holy Child efsanesine göre bir grup Yahudi ve konversonun Hristiyan bir çocuğu ayin yapmak için öldürdükleri söylenmektedir ve efsanenin Elhamra Kararnamesi'nden önce yayılmış olmasının Yahudi sürgününü kolaylaştırdığından bahsedilmektedir (Kamen, 2014: 26; Bronner, 2007: 388). Söylentiler sadece Holy Child efsanesi ile başlamamış, başka bir efsaneye göre 13. yüzyılda kilisede şarkı söyleyen Domingo isimli bir çocuk bir Yahudi tarafından çarımığa gerilmiş ve ölene kadar işkence yapılmıştır. (Bronner, 2007: 388)

Sömürgelerdeki Ötekiler

1492 yılı Kolomb'un Amerika'yı keşfiyle de bir dönüm noktası niteliğini oluşturmaktadır bu nedenle 15. yüzyılda başlayıp İspanyol Altın Çağı ile birlikte zirveye çıkan ve 19. yüzyıla kadar devam eden sömürgecilik macerasına değinmek gerekmektedir. Fakat bu noktada dikkatli davranılması gereken nokta ırkçılığın sömürgeciliğe neden olmasından ziyade ırkçılığın sömürgeciliği kolaylaştırmasıdır. İspanyol Engizisyonu kanın saflığı kavramını içine alarak sadece inanç boyutuyla odaklanmakla kalmamış, etnisite kavramını da odak noktası haline getirerek egemen halk dışındaki kitlelerin asimile edilerek egemen topluma karışmasını engellemiş ve İspanyol sömürgelerinde de benzer ırkçı fikirlerin yayılmasını sağlayacak bir alan oluşturmuştur (Sussman, 2014: 12). Adem öncesi ve dejenerasyon teorileri ile sömürgelerdeki yerli halkın hem Adem ve Havva'nın soyundan gelmediği bu yüzden de belirli niteliklerden yoksun olduğu hem de Adem'den önce var olan bu halkın zamanla gerilediği savunularak Amerika'daki İspanyol sömürgelerinde Avrupalıların hareketlerini meşru gösterebilmek için bir zemin oluşturulmuştur (Sussman, 2014: 12-13). Tam bu noktada John Armstrong'un, toplulukların kendilerini kendi özellikleriyle tanımlamaya değil 'öteki'nin özellikleriyle

karşılaştırmaya meyilli oldukları ifadesi anlam kazanmaktadır (Armstrong, 1982: 5). Hakim yaratılış teorisine göre dünya üzerindeki farklı ırkların varlığı Nuh'un oğullarının soyuna dayanmaktadır fakat bu yaratılış teorisinde Amerika kıtasının yer almaması Amerikan yerlilerinin kökeninin İbranilere dayandığı hususundaki teorileri beraberinde getirmiştir (Correa Secall, 2017: 24-25). İber Yarımadası'nın ayrılıkçı geleneği keşfedilen topraklarda kendine yeni bir biçim bulmuştur. Yarımada'daki din temelli sınıflandırma Amerika kıtasında ırk kökenli sınıflandırma olarak kendini göstermiştir. Peru'daki kolonizatörler ırk ekonomik kontrol mekanizması olarak görerek bölgeyi İspanyollar, Kızılderililer ve Afrikalılar olarak üç temel gruba ayırarak gruplar arası melezlenmeyi de önlemeye çalışmışlardır (Mangan, 2009: 63). Afrikalılar için konuşacak olursak siyah olmak sadece köleliği değil aynı zamanda lekeli olmayı ifade ettiği için sömürgeciler ırklar arası melezlenmeyi kirlilik kaynağı olarak görmüşlerdir (Torres, 2012: 24). Bu görüş ve çabalara rağmen ırklar arası karışımın önüne geçilememesiyle birlikte tıpkı marrano isimlendirmesinde olduğu gibi İspanyol kökenli ve Amerikan yerlilerinin birleşmesinden oluşan sınıfı tanımlamak için kullanılan mestizo kelimesinin 17-18. yüzyıl sözlüklerinde hayvanlar arasındaki melezlenmeye referansta bulunan bir biçimde kullanıldığı görülmektedir (akt. Chaves, 2012: 51).

Yeni dünya sömürgelerinde İspanyollar açısından temel problem sömürgeciliğin meşruiyetinin sağlanması olmuştur. Papa VI. Alexander'ın 1493 yılında yayınlamış olduğu Inter Caetera isimli fermanın İngilizce çevirisine göre papa, Ferdinand ve Isabella'ya yeni keşfedilen yerlerde yaşayan insanların Tanrı inancına sahip olduklarından dolayı eğitildikleri taktirde Hristiyanlığın yayılma ihtimalinden göz önüne alarak kolonileştirme ve hakimiyet hakkı tanımıştır (Modrow & Smith, t.y.). Buna ek olarak Francisco de Vitoria, Aristoteles'e atıf yaparak barbarların doğal olarak köle olduğunu belirtmekle birlikte yerli halkın vahşi hayvanlar gibi kendi kendilerini yönetemeyecek durumda olmasından dolayı İspanyolların efendi konumunda olmasında herhangi bir sakınca görmemektedir (Vitoria, 1991: 239). Amerikan yerlileri birçok farklı kimlik taşıdığı halde Kızılderili isimlendirmesi sömürgeciliğin bir eseri ya da sonucu konumundadır bununla birlikte Kızılderili olmak geri kalmışlık ve barbarlık ilişkilendirilerek içselleştirilmiştir (Stern, 1993: 186-187; Mumford, 2009: 54).

Francisco Regimi ve İspanya Faşizmi

Smith, ideolojik çatışmaların çoğunlukla kriz dönemlerinde oluştuğunu, karşılaşılan zorluklarla mücadele biçimin toplumun tarihindeki 'altın çağlara' dönme isteğinin yeniden yorumlanması ve yeniden canlandırılması şeklinde tezahür ettiğini belirtmektedir (Smith, 2017: 52-53). 19.yüzyılın rüzgarıyla birlikte İspanyol monarşisi milletle bağlantı kurma yoluyla meşruiyetini sağlayabilmek için ulusal bayrağa ve ulusal marş sarılmış olsalar da İspanya'nın modern anlamda milliyetçiliği önünde bir engel olan bölgesel milliyetçilik hareketleri tarafından ulusal semboller saldırıya uğramış ve bu durum genç subaylarda uluslaştırma fikrinin artmasına, bu sembollerin militarize edilmesine yol açmıştır (Luzón & Seixas, 2017: 34-35). Rivera diktatörlüğüyle birlikte bayrak miti ve 'vatan' için ölenleri anma kültürü yaygınlaşmıştır (Luzón & Seixas, 2017: 39-41). Aynı zamanda 19. yüzyıl İspanya'sında ortaçağın vahşet hikayelerindeki ötekisi olan Yahudiler tekrar sahneye çıkmış ve İspanyol orta sınıfı, Yahudi, Mason ve komünistlerden oluşan grubun Hristiyan Avrupa'yı yok edeceğine dair bir komploya inanmıştır (Preston, 2012: 4). Muhafazakâr kesim tarafından liberalizmin İspanyolların dini birliğini yıkmak için bir araç olduğu ve cumhuriyet döneminin yaşanan olumsuz tecrübeler neticesinde kaosa sebebiyet verdiği düşünülmüş ve ordu liberallere, komünistlere, masonlara kısaca ulusu bölme niyetinde olan her şeye ve herkese karşı harekete geçmiştir (Junco, 2017: 19). İspanya'daki sağ Katolik milliyetçi grubun cumhuriyetçilere yönelik başlattığı darbe iç savaşın patlak vermesine sebep olmuş ve iç savaş sırasında sağ grubun kendilerini haçlılar, yaşanan mücadeleyi de haçlı seferi olarak meşrulaştırmaları sağ gruba güç kazandırmıştır (Campos, 2004: 346-348). İç savaş sırasında faşist

İtalya ve Almanya'nın müttefiki konumunda olan Franco, bu devletlerden askeri teçhizatla birlikte ideolojik propagandaları da devşirmiştir (Sánchez, 2013: 505-507).

Diğer isyancı liderlerin ortadan kaybolmasıyla birlikte Franco 1 Ekim 1936'da devlet başkanı olarak göreve başlamıştır (Guibernau, 2004: 35-36). Franco'nun iktidara gelmesiyle birlikte isyancıların kontrolündeki propaganda organları ele geçirilmiş, Nazi Almanya'sının Ein Volk, ein Reich, ein Führer propagandist sloganında ufak değişiklikler yapılarak totaliter rejimlerin tipik sloganı şeklinde tek vatan, tek devlet, tek lider anlamına gelen Una patria, un estado, un caudillo sloganı kullanılmaya başlanmış, Franco Katolikliği ve vatanseverliğine vurgu yapılarak İspanya'nın kurtarıcısı, devleti yeniden dirilten lider olarak övülmüştür (Sánchez A. C., 2014: 69; El Adelanto, 1936:1). Aynı zamanda Caudillo unvanını benimsemesi ortaçağ İspanyol savaşılarıyla ilişki kurulması ve kendini İspanya'yı tehdit eden güçlere karşı Tanrının savaşçısı olarak tanımlamasını kolaylaştırmıştır (Guibernau, 2004: 35). 20. yüzyıl İspanyasında propaganda için afişler sıklıkla kullanılmış olup iç savaş yıllarına ait olan bir karikatürde Franco, Nazi üniformalı ve arkasında pelerini tutarak duran asker, kapitalist ve rahip olduğu görülmektedir (El Generalísimo, 1936-1937). Franco cephesinde ise karşı propaganda olarak yapılan karikatürde Franco destekçisi bir askerin elinde süpürgeyle Bolşevikliği, masonları, sosyal adaletsizliği ve bu sosyal adaletsizliği oluşturan cumhuriyetçi politikacıları süpürdüğü görülmektedir (Basilio, 2002: 75). Franco döneminde geçmişe yönelik referansla tarih çalışmaları yapılarak İber Yarımada'sının Müslümanlardan geri alınması ulusal girişim olarak değerlendirilirken, Katolik hükümdarlara ve engizisyona yapılan atıflarla ulusal ve ruhsal birlik kurulduğundan bahsedilmiştir (Junco Á. Á., 2017: 19). Geçmişe yönelik referanslarda Yahudiler nasyonal sosyalizmde olduğu gibi sert bir tutumla karşılaşmamış olsa da Yahudiler ve Masonlar oluşturdukları yapıdan dolayı kapitalizm ve Marksizmin yaratıcısı olduğu düşünülmüştür (Karaca, Macun, & Çakı: 704). Monarşinin sahip çıktığı ve askeri diktatörlük döneminde de yaygınlaşan bayrak miti Franco döneminde okullara sirayet etmiş, dersler Katolizme ve belki daha da önemlisi çocuklara vatan fikrini benimsetmeye uygun olacak şekilde düzenlenmiştir (Luzón & Seixas, 2017: 48). Bölgesel milliyetçiliklerin yaygın olduğu bir bölgede güçlü bir ulusallaştırma politikasının uygulanması ayrılıkçı duyguları daha da derinleştirmiştir (Guibernau, 2004: 36).

Dönemin en meşhur vakalarından biri Marksist gen deneyleri ve kayıp çocuklardır. 15. yüzyılın kirliliği ifade eden Yahudi kanına ya da siyah tene sahip olmak, 20. yüzyılda şekil değiştirmiştir. Marksizm bir kirlilik ya da hastalık olarak görülerek cumhuriyetçi mahkumların çocuklarına devlet tarafından el koyulmuş ve bu çocuklar Franco rejiminin gerektirdiği şartlara uygun olarak yeniden eğitim reformuna sokulmuştur (Druliolle, 2018: 80-81; Preston, 2012: 513-514). İspanyol tarihinin ayrılıkçı söyleminin bir ürünü olarak toplama kamplarında kızıl genin ve Marksizme neden olan faktörlerin tespit edilebilmesine adına mahkumlara bir dizi testler yapılmış ve araştırma sonuçları cumhuriyetçilerin çocuklarının ebeveynlerinden koparılmasını meşrulaştırmak için kullanılmıştır (Preston, 2012: 514-515; Goode, 2009: 210-212).

Franco rejiminin kendine temel aldığı kaynakları da değerlendirmek gerekmektedir. Bunlardan biri José Antonio Primo de Rivera tarafından 1933 yılında kurulan ve ulusal sosyalizmi hedefleyen Falange Española Partisi'dir (Guibernau, 2004: 36-37). Falange Española İtalyan ve Alman faşizmi ile benzerlik gösterse de Katolik bağlılığı içermesi sebebiyle İspanya'nın kendine özgü şartlarının bir sonucu durumundadır (Ellwood, 1987: 7). Falange Española Partisi tarafından oluşturulan Katolikliğe, ulusal monarşiye, ulusal birliğe vurgu yapan Falanjizm ideolojisine Franco döneminde sıkça başvurulmuştur (Karaca, Macun, & Çakı: 704). Jose Pemartin, rejimin bir ideoloğu olarak İspanya'nın niteliğini askeri dini bir monarşi olarak sunarak Franco rejiminin diğer iki temel dayanağı olan ordu ve kiliseye vurgu yapmaktadır (akt. Guibernau, 2004: 38). Askeri darbe, ordu içindeki monarşi taraftarların çoğunluğu, gerek Rivera gerekse Franco'nun askeri kökeni ve nihayetinde rejim kurulduğunda ülkede oluşan sıkı yönetimde askerin prestijinin artması göz önüne alındığında yeni rejimin ikinci dayanağının neden ordu olduğu anlaşılmaktadır (Rich, 1952: 383-384). Kilise ile ilişkiler kazan-kazan stratejisi ile ilerlemiş olup Franco

Katoliklerin desteğini almayı amaçlarken kilise ise II. Cumhuriyet ile birlikte kaybettiği statüsünü geri kazanmayı planlamıştır (Pastor, 2007: 286- 287).

Özetle, 19. yüzyıl sonlarına doğru İspanyolların büyük anlatısı sorgulanmaya başlanmış ve Franco tarafından yeniden yorumlanmış, İspanya'nın siyasi ve dini birliğini inşa etmesi için yüceltilmiştir (Payne, 2011: 44- 45). Özellikle yeniden fetih söylemi İspanyol kimliğinin yapı taşı olarak kullanılmıştır (Sanjuán, 2021: 132).

Sonuç

Modernistler her ne kadar millet ve milliyetçilik, ırk ve ırkçılık kavramlarını modernitenin getirisi olarak ortaçağdan kopuk bir şekilde sunma eğiliminde bulunsalar da bu davranış modern dönem öncesinde insanların kendi topluluklarını farklı bir statüye yerleştirmekte nasıl bir strateji izlediklerini gözden kaçırmaya neden olmaktadır. (Nirenberg, 2007: 74) Aslına bakılırsa sorulması gereken soru, bir şeyin isimlendirip paradigma haline gelmedi diye var olmadığını iddia etmenin ne kadar doğru olduğu sorusudur. 19 ve 20. yüzyıl İspanya'sının geçmişe yönelik referansları ve gelenekleri ulusların tarihin bir ürünü olduğu bakış açısından değerlendirildiğinde anlam kazanmaktadır.

İrkçılığın ve milliyetçiliğin modern bir olgu olduğu kabul ediliyor olsa bile İspanya özelinde 14-15.yüzyıllarda dinsel ırkçılık izleriyle, özellikle antisemitizmle karşılaşmıştır. Tüm Avrupa'yı kasıp kavuran vahşet efsaneleri, ya da Yahudilere göre iftiralari büyük bir Yahudi nefretini göstermektedir. Ortaçağ İspanyasının çokkültürlü ve çok dinli yapısının ötekilerle gerilim hattı oluşturduğu ve bu gerilimin İspanyol milliyetçiliğini ve ırkçılığını şekillendirmiş olduğu görülmektedir. Bu açıdan 1391-1492 arası dönemin bir dönüm noktası niteliği taşıdığından bahsetmek mümkündür. Ferdinand ve Isabella evliliğinin ilkel denilebilecek düzeyde ırkçı fikirlerin sıfır noktası olduğu görülmektedir. Kanın saflığına dair duyulan endişeyle oluşturulan Limpieza de Sangre uygulamaları, yine kana göre oluşturulan soyağaçları ilkel diyebileceğimiz ırkçı fikirlere, uygulamalara örnek teşkil etmektedir. Özellikle ortaçağdaki limpieza de sangre uygulamalarının İspanyol toplumunda etnik ve dini ayrımcılığa işaret ettiği görülmektedir Eğer bir İspanyol milletin sahip olduğu bir ırktan bahsetmek mümkünse; gerek 15. yüzyılda diğer etnik kimliğe sahip olanları Katolik yapmaya dair çaba, gerek sömürgelerin Katolikliğe davet için bir fırsat olarak görülmesi, gerekse Franco döneminde Katolik milliyetçiliğe yapılan vurgu göz önüne alındığında İspanyol ırkının dini bir nitelik taşıdığından, İspanyol kimliğinin ise toplulukları Katolikleştirip kendi potasında eriterek oluşturulduğundan bahsetmek mümkündür.

Marrano, morisko, konverso, mestizo ya da sömürgelerde deri rengine ve ırksal karışıma göre yapılan kategorilendirme anlayışı bile birçok şeyi ifade etmektedir. Bu, bir bakıma biz ve onlar anlayışından doğan, 'bizi' ayırabilmek için kullanılan bir ihtiyaç şeklindedir. İrkın olduğu, daha doğrusu 'biz' fikrinin mevcut bulunduğu her yerde doğal olarak ırkçılık ya da ayrımcılık vardır. Fakat İspanyol ırk fikirleri Nazilerle karşılaştırıldığında oldukça farklı bir konumda bulunmaktadır. Her ne kadar hiyerarşi piramitleri oluşmuş olsa da var olan kategoriler bir soykırıma sebebiyet vermemiştir. Kayıp çocuklar örneğinde de görüldüğü gibi ırksal bir temizlenmeden ziyade asimilasyon yolu tercih edilmiştir. Bu farklılığın İber Yarımadası'nın çok kültürlü, çok dinli yapısının biyolojik bir temizlenme yerine kültürel bir temizlenmeye ittiğini, kültürel ırkçılığın İspanya'nın çokkültürlü yapısından kaynaklandığını düşünmek mümkün görünmektedir. Franco'nun diktatörlüğünü geçmişe verdiği referanslar üzerine kurduğu görülmektedir. Bu durum giriş kısmındaki millet ve milliyetçilik tartışmasına dahil edildiğinde millet ve milliyetçilik kavramlarını modernitenin bir getirisi olarak yorumlayanlar, kuşkusuz Franco eliyle bir İspanyol milleti ve İspanyol milliyetçiliği oluşturulduğundan bahsedecektir. Fakat bu yorum, ortaçağdan itibaren kansal ve dinsel olarak bir araya gelmiş olan İspanyolların erken dönem 'biz' duygusunu gözden kaçırmaya sebep olacaktır. Her hâlükârda Franco'nun ortaçağ referansları, ötekiye duyulan tedirginlik ve dini aidiyet 20. yüzyıl İspanya'sının geçmiş

tecrübeleri ışığında yol aldığını göstermektedir. Son olarak, çalışmada birincil el bazı kaynaklara doğrudan ulaşım konusunda çevirisinin ya da basımının yapılmaması veya arşiv belgelerine uzaktan erişimin olmaması nedeniyle zorluklar yaşanmıştır. Konu, örneklem ülkede arşiv belgeleri kullanılarak daha net ve tutarlı hale getirilebilir ve çalışmada kullanılan metodun farklı ülkeler üzerine gerçekleştirilmesiyle birlikte güncel literatürdeki moderniteyle başlayan tarih anlayışını değiştirerek geçmişi kendi geçmişiyle anlatmak mümkün olabilir. Ancak bu sayede tarih bilimi kronolojilerle dolu bir veri yığını olmaktan çıkıp bugünü ve geleceği aydınlatabilecek kimliğe kavuşacaktır.

Kaynakça

- Anderson, B. (1995). *Hayali Cemaatler-Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*. (İ. Savaşır, Çev.) İstanbul: Metin Yayınları.
- Anonim. (1879). *The Poem of The Cid*. (J. Ormsby, Çev.) London: Spottishwoode and Co.
- Armstrong, J. A. (1982). *Nations Before Nationalism*. Chape Hill: University of North Carolina Press.
- Basilio, M. (2002). Genealogies for a New State: Painting and Propaganda in Franco's Spain, 1936-1940. *Discourse*, 24(3): 67-94.
- Bronner, S. J. (Ed.). (2007). The Ritual Murder or Blood Libel Legend: A Study of Anti-Semitic Victimization through Projective Inversion. İçinde *Meaning of Folklore: The Analytical Essays of Alan Dundes*, Logan, Utah: Utah State University Press, 382-409.
- Campos, I. S. (2004). Fascism, Fascistization and Developmentalism in Franco's Dictatorship. *Social History*, 29(3): 342-357.
- Cantimpre, de T. (1627). *Bonum universale de Apibus*. (akt: Netanyahu, B.) *The Origins of the Inquisition in Fifteenth Century Spain*, New York: Random House. 1995.
- Collas, I. (1993). *The Poem of The Cid as a Masochistic Fantasy a Psychoanalytic Reading*. Doctoral thesis. New York: New York University.
- Correa Secall, M. C. (2017). *Discursive strategies of "purity of blood" in The First New Chronicle and Good Government by Felipe Guaman Poma de Ayala*. Master's thesis. Berlin: Humboldt Universität zu Berlin.
- Druliolle, V. (2018). The Struggle for Recognition of the Stolen Children and the Politics of Victimhood in Spain. İçinde V. Druliolle, & R. Brett (Eds.), *The Politics of Victimhood in Post-conflict Societies*, Vham: Palgrave Macmillan, 77-99.
- El Adelanto, (1936). 19.03.2023 tarihinde https://prensahistorica.mcu.es/es/catalogo_imagenes/grupo.do?path=2000951106 adresinden alındı.
- Ellwood, S. M. (1987). *Spanish Fascism In The Franco Era Falange Espanola de las Jons, 1936-76*. New York: Martin's Press.
- Espina, de A. (1494). *Fortalitim Fidei*. Nuremberg: Anton Koberger. (akt: Nirenberg, D.)Race and the Middle Ages: The Case of Spain and Its Jews. İçinde M. R. Greer, W. D. Mignolo, & M. Quilligan (Eds.), *Rereading the Black Legend: The Discourses of Religious and Racial Difference in the Renaissance Empires*, (71-87). Chicago: The University of Chicago Press. 2017.
- Eytan, Y. G. (2021). Conversos, Moriscos, and the Eucharist in Early Modern Spain: Some Reflections on Jewish Exceptionalism. *Jewish History*, (35): 265-291.
- Fredrickson, G. M. (2002). *Racism: A Short History*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Geary, P. J. (2017). *Uluslar Miti ve Avrupa Kimliği*. (Ç. Sümer, Çev.) İstanbul: Yazılama Yayınevi.
- Gellner, E. (1992). *Uluslar ve Ulusculuk*. (B. Ersanlı Bahadır, & G. G. Özdoğan, Çev.) İstanbul: İnsan Yayınları.

- Goode, J. (2009). *Impurity of Blood: Defining Race in Spain, 1870-1930*. Baton Rouge, LA: Louisiana State University Press.
- Gottheil, R., Kayserling, M. & Jacobs J. (t.y.). Spain, 23.03.2023 tarihinde Jewish Encyclopedia <https://jewishencyclopedia.com/articles/14710-visigoths#anchor4> adresinden alındı
- Guibernau, M. (2004). *Catalan Nationalism: Francoism, Transition and Democracy*. New York: Routledge.
- Hobsbawm, E. J. (2020). *Milletler ve Milliyetçilik*. (O. Akinhay, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Jacobs, J., & Kayserling, M. (t.y.). Marano (plural, Maranos, generally written Marranos), 24.04.2023 tarihinde Jewish Encyclopedia: <https://jewishencyclopedia.com/articles/10388-marano> adresinden alındı
- Junco, J. Á. (2017). History and National Myth. İçinde J. M. Luzón, & X. M. Seixas (Eds.), *Metaphors Of Spain: Representations of Spanish National Identity in the Twentieth Century*. New York: Berghahn Books, 9-32.
- Kamen, H. (2014). *The Spanish Inquisition a Historical Revision*. London: Yale University Press.
- Karaca,, M., Macun, Ş., & Çakı, C. (2022). Franco İspanya'sında Afişler Üzerinden Falanjizm Propagandası. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(2):702-715.
- Kedourie, E. (1971). *Avrupa'da Milliyetçilik*. (M. H. Timurtaş, Çev.) Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Kılıç, A. (2016). İspanyol Engizisyonu ve Müslümanlar. *İnsan ve Toplum*, 6(1):85-118.
- Kohn, H. (1965). *Nationalism Its Meaning and History. Malabar*, FL: Robert E. Krieger Publishing Co.
- Library of Congress (05, 2023). El generalísimo / Pedrero. Delegación Nacional de Prensa y Propaganda, Spain. <https://www.loc.gov/item/2008681254/#> adresinden alındı.
- Luzón, J. M., & Seixas, X. M. (2017). The Flag and the Anthem The Disputed Official Symbols of Spain. İçinde J. M. Luzón, & X. M. Seixas (Eds.), *Metaphors Of Spain: Representations of Spanish National Identity in the Twentieth Century*. New York: Berghahn Books, 33-62.
- Mangan, J. E. (2009). A Market of Identities Women, Trade, and Ethnic Labels in Colonial Potosí. İçinde W. D. Mignolo, I. Silverblatt, & S. Saldívar Hull (Eds.), *Latin America Otherwise: Languages, Empires, Nations*. Durham and London: Duke University Press, 61-80.
- Martinez, M. E. (2008). *Limpieza de Sangre, Religion, and Gender in Colonial Mexico*. Stanford, California: Stanford University Press.
- Melammed, R. L. (2004). *A question of Identity : Iberian Conversos in Historical Perspective*. New York: Oxford University Press.
- Modrow, S., & Smith, M. (t.y.). The Papal Bull Inter Caetera of May 4, 1493, 20.05.2023 tarihinde https://doctrineofdiscovery.org/assets/pdfs/Inter_Caetera_Modrow&Smith.pdf adresinden alındı
- Mumford, J. (2009). Aristocracy on the Auction Block Race, Lords, and the Perpetuity Controversy of Sixteenth-Century Peru. İçinde W. D. Mignolo, I. Silverblatt, & S. S. Hull (Eds.), *Race and Identity in Colonial Latin America*, Durham and London: Duke University Press, 39-60.
- Nirenberg, D. (2007). Race and the Middle Ages: The Case of Spain and Its Jews. İçinde M. R. Greer, W. D. Mignolo, & M. Quilligan (Eds.), *Rereading the Black Legend: The Discourses of Religious and Racial Difference in the Renaissance Empires*, Chicago: The University of Chicago Press, 71-87.
- Orozco, S. de C. *Tesoro de la Lengua Castellana Española*. (akt: Chaves, M. E.) Race and Caste Other Words and Other Worlds. İçinde M. S. H. Torres, M. E. Martinez & D. Nirenberg (Eds.), *Race and Blood In The Iberian World*. (39-60). Berlin: Lit Verlag. 2012.
- Passmore, K. (2002). *Fascism: A Very Short Introduction*. New York: Oxford University Press.
- Pastor, E. R. (2007). *Spanish Catholic Church in Franco Regime: A Marriage of Convenience*. *Kirchliche Zeitgeschichte*, 20(2): 275-287.
- Paxton, R. O. (2004). *The Anatomy of Fascism*. New York: Alfred A. Knopf.

- Payne, S. G. (2004). *A History of Fascism 1914-1945*. London: Routledge.
- Payne, S. G. (2011). *Spain a Unique History*. Madison, Wisconsin: The University of Wisconsin Press.
- Pemartin, J. (1938). *¿Qué es lo nuevo? Consideraciones sobre el momento español presente.*, (akt: Guibernau M.). *Catalan Nationalism: Francoism, Transition and Democracy*, New York: Routledge. 2004.
- Poliakov, L. (2011). Leon Poliakov, *Ari Miti Avrupa'da Irkçı ve Milliyetçi Fikirlerin Tarihi*. (Y. Kaya, & A. Yıldırım , Çev.) Ankara: Epos Yayınları.
- Poole, S. (1999). The Politics of Limpieza de Sangre: Juan de Ovando and His Circle in the Reign of Philip II. *The Americas*, 55(3): 359-389.
- Preston, P. (2012). *The Spanish Holocaust Inquisition and Extermination in Twentieth-Century Spain*. New York: W.W. Norton & Company.
- Renan, E. (2016). *Ulus Nedir?* (G. Yavaş, Çev.) İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Rich, S. G. (1952). Franco Spain: A Reappraisal. *Political Science Quarterly*, 67(3): 378-398.
- Roth, C. (1940). Marranos and Racial Antisemitism: A Study in Parallels. *Jewish Social Studies*, 2(3): 239-248.
- Roth, N. (2003). Host Desecration. İçinde N. Roth (Ed.), *Medieval Jewish Civilization: An Encyclopedia*. New York and London: Routledge, 332-335.
- Sánchez, A. C. (2014). *Franco: The Biography Of The Myth*. New York: Routledge.
- Sánchez, S. M. (2013). The Spanish Bishops And Nazism During The Spanish Civil War. *The Catholic Historical Review*, 99(3): 499-530.
- Sanjuán, A. G. (2021). Endülüs'ün İspanyol Tarihi Belleğinde Çarpıtılması. *The Legends Journal of European History Studies*(4): 130-140.
- Singer I. & Kayserling , M. (t.y.). Spina (Espina), Alfonso De, 23.03.2023 tarihinde Jewish Encyclopedia: <https://jewishencyclopedia.com/articles/13960-spina-espina-alfonso-de> adresinden alındı
- Smith, A. (2002). *Ulusların Etnik Kökeni*. (S. Bayramoğlu, & H. Kendir , Çev.) Ankara: Dost Kitabevi.
- Smith, A. (2017). *Etno-Sembolizm ve Milliyetçilik*. (B. F. Çallı, Çev.) İstanbul: Alfa Yayınları.
- Stallaert, C. (2006). *Ni una gota de sangre impura*. Barcelona: Círculo de Lectores. (akt: Goode, J.). *Impurity of Blood: Defining Race in Spain, 1870-1930*. Baton Rouge,LA: Louisiana State University Press. 2009.
- Stern, S. J. (1993). *Peru's Indian Peoples and the Challenge of Spanish Conquest: Huamanga to 1640*. Madison, Wisconsin: The University of Wisconsin Press.
- Sussman, R. W. (2014). *The Myth of Race*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- The Alhambra Decree-- Edict of the Expulsion of the Jews of Spain (1492) 07.03.23 tarihinde <https://www.fau.edu/artsandletters/pjhr/chhre/pdf/hh-alhambra-1492-english.pdf> adresinden alındı .
- Torres, M. H. (2012). Purity Of Blood. İçinde M. H. Torres, M. E. Martínez, & D. Nirenberg (Eds.), *Race and Blood in The Iberian World*, Berlin: Lit Verlag, 11-38.
- Vitoria, F. (1991). *Political Writings*. New York: Cambridge University Press.